
Recenzovaný článek

Nelegální využívání dětských vojáků – opomíjená otázka přípravy profesionálních vojáků

Illegal Use of Child Soldiers - a Neglected Question in the Preparation of Professional Soldiers

Jana Burešová

Abstrakt: Využívání dětských vojáků, převážně povstaleckými ozbrojenými skupinami, nabývá v posledních letech opět na významu. Oproti předešlým konfliktům je však možné pozorovat určité odlišnosti. Z dětí se stávají účinné psychologické zbraně v boji proti armádám vyspělých států. Vojáci těchto armád se při konfrontaci s dětskými vojáky musí vyrovnat s mnoha individuálními morálními dilematy, která mohou mít i pozdější důsledky a mohou ovlivnit schopnost vojáka dále vykonávat tuto profesi. Tento článek se zabývá potenciálním dopadem těchto střetů na armádní příslušníky, konkrétně se zaměřuje na jejich výcvik a na přípravu misí a zamýšlí se nad jejich slabiny a možnostmi, jak je odstranit.

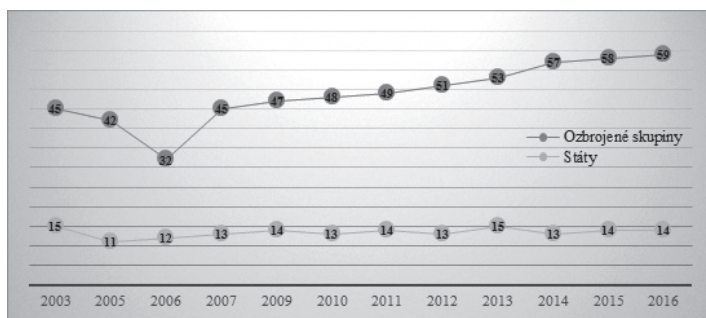
Abstract Use of child soldiers by rebel armed forces has been growing in recent years. In comparison to preceding conflicts, main reasons for their use have changed significantly – at the present time, children have become highly efficient psychological weapon in battles against the military from developed countries. This may have momentous consequences not only for the given children but also for professional soldiers. Fighting against child soldiers can indisputably affect the soldiers' capability to discharge their duties. Furthermore, they have to cope with many individual moral dilemmas. The article will look into potential moral aspects regarding confrontation between child soldiers and members of professional armed forces. In the following section, training of professional soldiers and preparation of military mission will be explored. Subsequently, weaknesses which are crucial to forestall in the future will be outlined.

Klíčová slova Ozbrojené konflikty; dětské vojáky; morální dilemata; pravidla nasazení.

Key words Armed Conflicts; Child Soldiers; Moral Dilemmas; Rules of Engagement.

ÚVOD

Řešení problému dětských vojáků nabývá v posledních letech opět na významu. V roce 2015 byly děti prokazatelně verbovány padesáti devíti ozbrojenými skupinami ve čtrnácti státech světa.¹ Počet zemí sice v současné době stagnuje, avšak pokud jde o státní a nestátní ozbrojené skupiny, které děti využívají, lze pozorovat mírně vzestupnou tendenci (viz graf č. 1). Stanovení konkrétního počtu dětských vojáků je s ohledem na povahu současných válek velmi složité, odhady odborníků zabývajících se touto problematikou hovoří zhruba o 300 000 dětech.² Čtyřicet procent z nich bojuje v lokálních konfliktech v Africe.³ Součástí ozbrojených sil jsou ale také v Asii a Latinské Americe a strategicky stále důležitější roli hrají i v oblasti Blízkého a Středního východu.

Graf č. 1: Rekrutování a využívání dětských vojáků v letech 2003–2016⁴

Fenoménu dětských vojáků se sice akademický výzkum věnuje, nicméně soustřeďuje se hlavně na problematiku toho, jaké dopady mohou války na děti mít a jak je lze po skončení konfliktu reintegrovat zpět do společnosti.⁵ V této souvislosti se výzkumníci zabývají především duševním zdravím bývalých dětských vojáků a jejich vyrovnáním se

- 1 Osm z těchto států je signatářskými zeměmi Pařížských principů, které řeší problematiku dětských vojáků. Vychází z Principů z Kapského města, které neměly zákonný statut a na jejichž znění se dohodly významné mezinárodní organizace a UNICEF. Principy obsahují užitečný návod na vytváření politik a programů na ochranu dětských vojáků.
- 2 Zmíněný údaj udává např. UNICEF; Amnesty International; Save the Children; Ministerstvo zahraničních věcí USA; Council on Foreign Relations; Office of the Secretary-General's Envoy on Youth apod.
- 3 CASEY-MASLEN, Stuart. *The War report: armed conflict in 2013*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2014.
- 4 Zpracováno autorkou na základě Zpráv generálního tajemníka OSN o dětech a ozbrojených konfliktech (The Annual Reports of the Secretary-General on children and armed conflict, 2003 - 2016).
- 5 BRIGGS, Jimmie. *Innocents Lost: When Child Soldiers Go to War*. New York: Basic Books, 2005; DENOV, Myria. *Child Soldiers: Sierra Leone's Revolutionary United Front*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2010; GATES, Scott a Simon REICH, eds. *Child Soldiers in the Age of Fractured States*. Pittsburgh, Pennsylvania: University of Pittsburgh Press, 2010; ROSEN, David. *Armies of the young: child soldiers in war and terrorism*. New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press, 2005.

s činy, které v minulosti spáchali.⁶ Poměrně často se také vede diskuse o tom, zda je dětský voják obětí nebo pachatelem.⁷ Dále existují výzkumy zaměřené na určitou skupinu dětí a její specifika, např. na dívky,⁸ nebo na konkrétní státy či regiony.⁹ Okrajově se rovněž řeší právní vymezení dětského vojáka¹⁰ či medializace této problematiky.¹¹

Akademická ani praktická sféra však příliš pozornosti nevěnuje připravenosti členů profesionální armády na střet s dětskými vojáky. Chybí mimo jiné dostatečné teoretické ukotvení. Značným problémem je zejména absence konkrétní definice, kterých armádních příslušníků se tato otázka týká. Pro účely tohoto textu budou za tyto příslušníky považováni vojáci, kteří se účastní zahraničních misí a operací na udržení míru zaštitěných OSN, NATO a EU. Tuto problematiku řeší též policejní složky a civilní příslušníci misí. Téma ovšem rozsahem přesahuje rámec této stati a následující text se mu proto nevěnuje.

Problematika dětských vojáků mnohdy nebývá dostatečným způsobem zohledněna ani v rámci výcviku vojáků účastnících se zahraničních misí (zejména pokud jde o oblast armádního řízení a přípravy na peacekeepingové mise) a řeší se spíše ad hoc jako reakce na konkrétní situace v rámci dané mise. Často bývá zahrnuta do všeobecné ochrany dětí a dětských práv nebo do sféry koordinace zajišťování bezpečnosti a stability v rámci post-konfliktní rekonstrukce (procesy odzbrojení, demobilizace a reintegrace¹² apod.).

Právě absence systematických pokynů řešících, jak se při střetu s dětským vojákem zachovat, vystavuje vojáky profesionálních armád zvýšenému riziku. Řešení této situace

-
- 6 BETANCOURT, Theresa Stichick, et al. Sierra Leone's Former Child Soldiers: A Follow-Up Study of Psychosocial Adjustment and Community Reintegration. *Child Development*. 2010, 81(4), 1077–1095; KLASSEN, Fionna, REISSMANN, Sina, VOSS, Catharina a James OKELLO. The Guiltless Guilty: Trauma-Related Guild and Psychopathology in Former Ugandan Child Soldiers. *Child Psychiatry and Human Development*. 2015, 46(2), 180–193; THOMASON, Krista K. Guilt and Child Soldiers. *Ethical Thoery and Moral Practice*. 2016, 19(1), 115–127.
 - 7 DERLUYN, Ilse, VANDENHOLE, Wouter, PARMENTIER, Stephan a Cindy MELS. Victims and/or perpetrators? Towards an interdisciplinary dialogue on child soldiers. *BMC International Health and Human Rights*. 2015, 15; TYNES, Robert a Bryan R. EARLY. Governments, Rebels, and the Use of Child Soldiers in International Armed Conflicts: A Global Analysis, 1987–2007. *Peace economics, peace science, and public policy*. 2015, 21(1), 79–110.
 - 8 COULTER, Chris, ed. *Bush Wives and Girl Soldiers*. 1st ed. Cornell University Press, 2009; MÆLAND, Bård. *Culture, religion, and the reintegration of female child soldiers in northern Uganda*. New York: Peter Lang, 2010; MAZURANA, D. a S. MCKAY. Child soldiers. *Bulletin of the Atomic Scientists*. 2001, 57(5), 30–35.
 - 9 CARMONA PARRA, Jaime Alberto, FLORENTINO, Moreno Martín a Felipe Tobón Hoyos JOHN. *Universitas Psychologica*. 2012, 11(3), 755–768; CHELPI-DEN HAMER, Magali. *Youngest Recruits: pre-war, war & post-war experiences in Western Côte d'Ivoire*. Amsterdam: Pallas Publications, 2010; HONWANA, Alcinda Manuel. *Child soldiers in Africa*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2006; RYAN, Christine. *Children of war: child soldiers as victims and participants in the Sudan Civil War*. London: I.B. Tauris, 2012.
 - 10 VANDEWIELE, Tiny. *Optional protocol: the involvement of children in armed conflicts*. Leiden; Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2006; ANG, Fiona. *Article 38: children in armed conflicts*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2005.
 - 11 KARLIN, Beth a Richard A. MATTHEW. Kony 2012 and the Mediatization of Child Soldiers. *Peace Review*. 2012, 24(3), 255–261.
 - 12 DDR (disarmament, demobilization, and reintegration).

představuje výzvu pro celé mezinárodní společenství.¹³ Následující text bude na základě existujících informací diskutovat možné obtížné situace a problémy, kterým mohou příslušníci profesionálních armád při střetu s dětskými vojáky čelit. V první části je uvedena analýza současné mezinárodněprávní úpravy této problematiky a souvisejících rezolucí RB OSN. Text dále rozebírá morální dilemata armádních příslušníků typická pro střety s dětskými vojáky v teoretické i praktické rovině. Následně objasňuje, proč by se tato otázka měla řešit již v rámci přípravy strategických plánů či pravidel nasazení a jak by se případně měla odrazit ve výcviku vojenských jednotek. V závěrečné části se text věnuje tomu, jakým způsobem se k tématu přistupuje v rámci Armády České republiky (AČR).

1. SOUČASNÁ MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ ÚPRAVA PROBLEMATIKY DĚTSKÝCH VOJÁKŮ

Pro účely následujícího textu bude využito tzv. širšího vymezení¹⁴ dětského vojáka definovaného v Pařížských principech¹⁵: „za dítě zapojené do ozbrojeného konfliktu se považuje jakákoli osoba mladší 18ti let, která je nebo byla naverbována, či jiným způsobem využívána, armádou nebo jinou ozbrojenou skupinou. Jde o osobu, která je nebo byla využívána nejen v přímém boji, ale například i jako kuchař, nosič, posel/kurýr, špion nebo sexuální otrok.“. Dítětem se dle Úmluvy o právech dítěte rozumí „každá lidská bytost mladší 18ti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve“.

Rekrutování a užívání dětí v ozbrojených konfliktech je dle Římského statutu Mezinárodního trestního soudu (MTS) považováno za válečný zločin jak v případě vnitrostátního, tak mezinárodního konfliktu.¹⁶ Mezinárodní organizace práce tuto otázku zařadila v Úmluvě č. 182 mezi nejhorší formy dětské práce. Tímto tématem se ale zabývaly již Ženevské konvence, které stanovily minimální věk pro narukování do ozbrojených sil na 15 let, což potvrdila Úmluva o právech dítěte i Římský statut MTS. Druhý opční protokol k Úmluvě o právech dítěte dále zohlednil požadavek zvláštního zacházení s osobami ve věku 15 – 18 let a zvýšil hranici pro povinné i dobrovolné narukování na 18 let. S tímto

¹³ HOLT, Victoria a Tobias C. BERKMAN. *The Impossible mandate? Military preparedness, the responsibility to protect and modern peace operations*. Washington, DC: The Henry L. Stimson Center, 2006.

¹⁴ Užší pojetí zahrnuje pouze děti, které se přímo účastní bojů, pokládají miny a výbušniny či vykonávají průzkumnou činnost a špionáž. Od tohoto pojetí se ale v posledních letech ustupuje, neboť nezahrnuje děti, které v rámci ozbrojené skupiny působí jako kurýři, hlídači, jako návnada pro nepřítele, ani ty, které plní podpůrné a logistické funkce. Nezhledňuje ani to, že dětští vojáci bývají velmi často vystaveni různým formám sexuálního zneužívání.

¹⁵ Pařížské principy navázaly na Principy z Kapského města, které neměly zákonný statut a představovaly dohodu o řešení problematiky dětských vojáků mezi významnými mezinárodními nevládními organizacemi a UNICEF. Principy z Kapského města obsahují užitečný návod na vytváření politik a programů na ochranu dětských vojáků.

¹⁶ Ustanovení týkající se zákazu rekrutování a využívání dětí v ozbrojených konfliktech v uvedených mezinárodněprávních dokumentech představují formálně lidskoprávní nástroj, použitá terminologie ale z materiálního hlediska odpovídá podstatě mezinárodního humanitárního práva.

údajem pracuje také jediná regionální úmluva upravující tuto otázku, Africká charta pro práva a blaho dítěte. Ovšem právě hranice osmnácti let může být problematická. Přestože totiž druhý opční protokol dosud podepsalo 173 států a Africkou chartu ratifikovalo 47 z 54 členů Africké unie, některé státy (např. Egypt, Indie, Írán, Velká Británie) stále umožňují dobrovolné narukování do armády v šestnácti letech.

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN řeší problematiku dětských vojáků primárně navazují na článek 38 Úmluvy o právech dítěte a její druhý opční protokol a dále je rozpracovávají. Pravidla pro sledování současného stavu upravily rezoluce 1379(2001), 1460(2003), 1539(2004) a 1612 (2005), které také postupně zavedly mechanismus monitorování závažného porušování dětských práv, včetně narukování dětí do ozbrojených složek. Navzdory poměrně širokému ukotvení v rámci mezinárodního práva není ovšem snaha tento fenomén plně odstranit zcela zřejmá.¹⁷ Reakce mezinárodního společenství se soustřeďuje spíše na zpětnou nápravu a na znovuzapojení bývalých dětských vojáků do společnosti (především v rámci tzv. DDR procesů).

MORÁLNÍ DILEMATA PŘÍSLUŠNÍKŮ PROFESIONÁLNÍCH ARMÁD VZNIKAJÍCÍ V DŮSLEDKU STŘETŮ S DĚTSKÝMI VOJÁKY

Hrozba dětských vojáků spočívá zejména v nedostatku sebereflexe a pudu sebezáchovy. Děti nezřídka ignorují nebezpečí vlastní smrti, mívají omezenou schopnost morální dedukce, jejich reakce odráží jejich nevypělost.¹⁸ Bývají ochotné riskovat více než dospělí, obzvláště pokud jsou pod vlivem narkotik nebo zfanatizované. S válčením mívají několikaleté zkušenosti a nepřipravenému protivníkovi dokáží způsobit velké ztráty.¹⁹ To dokládá Roméo Dallaire: „pokud by byly do mandátu UNAMIR²⁰ zakotveny konkrétní ustanovení týkající se dětských vojáků, mohla být situace jiná. Čelili (jsme) ... dětem, které byly po zuby ozbrojeny mačetami a sekýrami, a ... nemohli (jsme) nic dělat“.²¹

To, jak by se měl dospělý voják v podobné situaci zachovat, se řeší pouze v minimální míře. Borchini to vysvětluje tak, že „jde o něco, na co nejsme na Západě zvyklí. My se o naše děti staráme a vychováváme je a bojovat proti dětem je něco, na co nejsme připraveni“.²² Pokud k přímé konfrontaci mezi vojákem a dítětem dojde, je třeba si uvědomit, že dítě nemusí být jen nevinné a zranitelné, ale může jít i o agresivního bojovníka, který je v určité situaci a za určitých podmínek schopný připravit propracovaný útok.²³

17 DALLAIRE, Roméo; WHITMAN, Shelly a Sam HOLLAND. Innovation in the Prevention of the Use of Child Soldiers. The Roméo Dallaire Child Soldiers Initiative, 2014.

18 Ref. 13, s. 11.

19 SINGER, Peter Warren. *Children at War*. University of California Press, 2006.

20 United Nations Assistance Mission for Rwanda (říjen 1993 – březen 1996).

21 Dallaire 2012, cit. dle Ref. 13, s. 20.

22 Borchini 2012, cit. dle Ref. 13, s. 47.

23 Ref. 21.

Dochází tedy k prolínání morálních faktorů a platných pravidel ozbrojených střetů se základní potřebou přežít, ochránit spolubojovníky a civilisty.²⁴

Nedostatečné a nesystematické ukotvení této problematiky má za následek nedůsledné uplatňování stanovených pokynů v praxi i vznik morálních dilemat u profesionálních vojáků. To se odráží i ve zpracování standardních operačních postupů pro příslušníky vojenských jednotek působících v terénu:²⁵ „Pravidla ozbrojených střetů nestanovují žádné zvláštní postupy pro užití síly proti dětskému vojáku, a to ani v případě přímého ohrožení života člena mírových jednotek ani v případě rizika narušení celého průběhu mise.“²⁶ S podobnými situacemi nicméně počítá válečné právo, které deklaruje, že každý, kdo během konfliktu použije zbraň s úmyslem zabít, je považován za vojáka.²⁷

Mimo operačních postupů je za rizikový faktor považován také nedostačující výcvik zohledňující to, co by vojáci měli od dětských vojáků očekávat a jak s nimi jednat.²⁸ V minimální míře jsou rovněž řešeny psychické problémy (posttraumatická stresová porucha, klinické deprese apod.)²⁹, jimiž mohou příslušníci armádních jednotek po setkání s dětskými vojáky trpět.³⁰

3. MINIMÁLNÍ STANDARDY PŘÍPRAVY ČLENŮ PROFESIONÁLNÍCH ARMÁD NA BOJ PROTI DĚTSKÝM VOJÁKŮM

Principy moderního peacekeepingu, jeho slabiny a návrhy řešení byly popsány v tzv. Brahimiho zprávě (2000) a dalších navazujících dokumentech.³¹ Konkrétně u dětských vojáků by měl být kladen důraz na jejich jedinečnou dualitu: jde především o dítě (tedy někoho, kdo je zranitelný, snadno ovlivnitelný, často iracionální a je třeba ho chránit), na druhou stranu jde ale také o vojáka. Tuto otázku je nezbytné začlenit do dohod mezi válčícími stranami i do mandátu zahraniční mise působící na daném území. Jak

²⁴ BELLAMY, Alexander J. *Fighting Terror: Ethical Dilemmas*. London: Zed Books, 2008, 5–27; HARBOUR, Frances. V. *A just soldier's dilemma: facing a war that does not meet jus ad bellum criteria*. Cambridge Review of International Affairs. 2008, 21(3), 421–435; SINGER, Peter Warren. *Children at War*. University of California Press, 2006.

²⁵ Ref. 13, s. 25.

²⁶ Dallaire 2012, cit. dle DENOV, Myria. *Child Soldiers: Sierra Leone's Revolutionary United Front*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, s. 30.

²⁷ srov. Úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války.

²⁸ BELLAMY, Alexander J. *Fighting Terror: Ethical Dilemmas*. London: Zed Books, 2008, 5–27; HARBOUR, Frances. V. *A just soldier's dilemma: facing a war that does not meet jus ad bellum criteria*. Cambridge Review of International Affairs. 2008, 21(3), 421–435.

²⁹ Vojáci trpící psychickými potížemi způsobenými právě těmito střety se vraceli například z misí v Iráku, Afghánistánu, Siery Leone a Rwandy.

³⁰ Ref. 13.

³¹ Viz např. „Peace operations 2010“, „Capstone Doctrine“, *The New Partnership Agenda: Charting a New Horizon for UN Peacekeeping* či Zeid Report.

je doloženo níže, k dílčímu posunu již dochází, nicméně o ucelené koherentní politice v rámci mezinárodního společenství prozatím hovořit nelze.³²

Zmínka o dětských vojácích se objevila například v mírové dohodě mezi vládou Sierry Leone a Jednotnou revoluční frontou (RUF) z roku 1999 (článek XXX), v národních demobilizačních plánech byly zároveň rozpracovány i jejich specifické potřeby. Konkrétní ustanovení byla dále obsažena v Dárfúrské mírové smlouvě z roku 2006 (články 442–444). V případech mezinárodních misí, byla strategie přímo zohledňující přístup k dětským vojákům vytvořena např. pro operaci Artemis³³, jež probíhala pod vedením Francie v provincii Ituri v Demokratické republice Kongo od července do září 2003. Jako vodítko pro chování v poli je možné využít také Kodex chování k dětem vypracovaný neziskovou organizací Save the Children. Ta vidí řešení tohoto problému mimo jiné v orientaci na dospělé velitele. Pokud se je totiž podaří zneškodnit, existuje větší pravděpodobnost, že děti, které byly pod jejich velením, kapitulují.

Důležitý je rovněž důsledný reporting, jehož předpokladem je orientace v národní a mezinárodní legislativě. Zásadní je určit povahu a rozsah využívání dětských vojáků v daném konfliktu, identifikovat příležitosti a hrozby a nalézt potenciální partnery.³⁴ Relevantní informace je možné získávat jak na mezinárodní (vládní představitelé, mezinárodní mezivládní a nevládní organizace, novináři), tak na národní úrovni (místní nevládní organizace, náboženská uskupení, národní vlády apod.). Významným zdrojem mohou být místní političtí a náboženská představitelé, vážení obchodníci, učitelé, bývalí dětské vojáci či jejich příbuzní atp.³⁵ Důležitá je i kompaktní spolupráce s ostatními organizacemi, které v dané oblasti působí. Ozbrojené složky mohou mít přístup do míst, kam se nedostanou humanitární organizace (a naopak). Aby byla takováto kooperace efektivní, musí obě skupiny znát terminologii užívanou druhou stranou, neboť právě komunikační bariéry mezi vojenskými a civilními složkami bývají častou příčinou omezení schopnosti zastavit užívání dětských vojáků.³⁶ Na základě těchto informací by vojáci měli být schopni dětského vojáka okamžitě rozpoznat a identifikovat jeho roli v rámci ozbrojené skupiny, včetně vymezení specifické role dívek.

V případě, že nedojde k dostatečnému vymezení konkrétních přístupů a jejich promítnutí ve výcviku (či dokonce úplně chybí), hrozí, že vojáci odmítnou v klíčových momentech uposlechnout rozkazy.³⁷ Tímto způsobem byla kupříkladu skupinou West Side Boys (dětskými vojáky z RUF) v srpnu 2000 zajata jedenáctičlenná skupina Královského irského regimentu (Royal Irish Regiment) spolu se styčným důstojníkem armády Sierry Leone,

³² Ref. 13.

³³ Operace Artemis byla první samostatnou misí Evropské unie (EU), která měla mandát Rady bezpečnosti OSN.

³⁴ LOREY, Mark. *Child Soldiers: Care & Protection of Children in Emergencies - a Field Guide*. Save the Children Federation, Inc. [online]. 6. srpna 2010 [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <http://resourcecentre.savethechildren.se/library/child-soldiers-care-protection-children-emergencies-field-guide>.

³⁵ LOREY, Mark. *Child Soldiers: Care & Protection of Children in Emergencies - a Field Guide*. Save the Children Federation, Inc. [online]. 6. srpna 2010 [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <http://resourcecentre.savethechildren.se/library/child-soldiers-care-protection-children-emergencies-field-guide>.

³⁶ Ref. 13.

³⁷ ADAMS, E. M. The Moral Dilemmas of the Military Profession. *Public Affairs Quarterly*. 1989, 3(2), 1–14.

kteřá byla vyslána na rutinní průzkum.³⁸ Příčinou byl právě nedostatek soudržnosti a kolektivního porozumění cílům a pravidlům nasazení, a dále obtížné geografické podmínky a logistické problémy. Vzhledem k přesile (a dle některých zdrojů i věku) protivníka se velitel pluku rozhodl nezahájit palbu a vyhnout se přímé konfrontaci.³⁹

Pokud ovšem ke střetu s dětskými vojáky dojde, je neméně důležitá i následná péče: vojákům, kteří se takového útoku účastnili, je třeba zajistit vyšetření psychologem, aby se minimalizovaly potenciální psychologické dopady a případná posttraumatická stresová porucha se odhalila v co nejranější fázi. Unikátní roli zde hrají například vojenští psychologové nebo kaplani. Ti procházejí stejným výcvikem jako profesionální vojáci, díky čemuž dokáží těm, kteří se dostali do přímého styku s dětskými vojáky, poskytnout okamžitou psychologickou pomoc a zamezit tak budoucím psychickým potížím. Vojenští kaplani mohou plnit také preventivní funkci prostřednictvím zvyšování povědomí o této problematice nejen v rámci jednotky, u níž působí, ale i v rámci komunity, kde bylo rekrutování a využívání dětských vojáků prokázáno.⁴⁰

4. PROBLEMATIKA DĚTSKÝCH VOJÁKŮ V SOUVISLOSTI S PŮSOBENÍM PŘÍSLUŠNÍKŮ AČR V ZAHRANIČNÍCH MISÍCH

Doktrína AČR řadí mezi možné oblasti působení i země, kde dle OSN dlouhodobě dochází k rekrutování a využívání dětí v ozbrojených konfliktech (Afgánistán, Demokratická republika Kongo atp.). Nicméně dle vyjádření Generálního štábu se tento fenomén v oblastech působení příslušníků AČR v současné době nevyskytuje. Vzhledem k tomu je pravděpodobnost střetu příslušníka AČR s dětským vojákem považována za mizivou a vytváření pravidel nasazení zohledňujících tuto otázku proto není prioritní oblastí zájmu.

³⁸ Záchraná operace Barras, která následovala, si vyžádala jednoho mrtvého a desítky raněných na britské straně a přinejmenším 150 mrtvých na straně protivníka (mnoho z nich byli děti).

³⁹ COKER, Christine. Planning in hostage rescue missions, US Operation Eagle Claw and UK Operation Barras. *Military Technology*. 2006, 30(9), 66–69; DORMAN, Andrew M. *Blair's successful war: British military intervention in Sierra Leone*. Farnham, Surrey, England: Ashgate, 2009; GATES, Scott a Simon REICH, eds. *Child Soldiers in the Age of Fractured States*. Pittsburgh, Pennsylvania: University of Pittsburgh Press, 2010; MAIER, Timothy W. Children Are Being Used as Soldiers. *Washington Times Corporation: Insight on the News*. 2002, 18(42), 30–31; UTAS, Mats a Magnus JÖRGEL. The West Side Boys: military navigation in the Sierra Leone civil war. *Journal of Modern African Studies*. 2008, 46(3), 487–511.

⁴⁰ Holland, S. „Who will weep for them?“. The Roméo Dallaire Child Soldiers Initiative Chaplain Roundtable Report, 2015.

Země	Mise	Časové rozpětí	Působení AČR	Výskyt dětských vojáků
Angola	UNAVEM I + II	prosinec 1988 - únor 1995	1/1989 – 3/1993	1975–2002
Afgánistán	UNAMA	březen 2002 – nyní	2008 – nyní	2003, 2007, 2009–2016
	ISAF	12/2001 – 12/2014	4/2002 – 4/2003, 3/2004 – 3/2009 2009 – 10/2013	
Čad	EUFOR TCHAD/RCA	9/2007 – 3/2009	9/2007 – 3/2009	2006–2007, 2009–2013
Demokratická republika Kongo	MONUSCO (do 1. 7. 2010 MONUC)	1999 – nyní	5/2000 – nyní	2003, 2005–2007, 2009–2016
Irák	UNSCOM	6/1991 – 11/1998	6/1991 – 4/1993 3/1998	2016
	MNF I	5/2004 – 12/2009	1/2007 – 12/2008	
Kosovo	KFOR	6/1999 – dosud	1999 – nyní	1992–2002
	UNMIK	1999 – nyní	2/2000 – nyní	
Libérie	UNOMIL	9/1993 – 9/1997	12/1993 – 8/1997	1990–2003
Mali	MINUSMA	duben 2013 – nyní	6/2015 – nyní	2013–2016
	EUTM	2013 – nyní	2/2013 – nyní	
Mosambik	ONUMOZ	prosinec 1992 - prosinec 1994	3/1993 – 12/1994	1984–1992
Namibie, Angola	UNTAG	4/1989 – 3/1990	3/1989 – 3/1990	1998–2001
Sierra Leone	UNAMSIL	7/1998 – 10/1999	10/1999	1991–2001
Středoafriická republika	MINUSCA	4/2014 – nyní	2014 – nyní	2007, 2009–2016
Somálsko	UNOSOM I	4/1992 – 3/1993	4/1992 – 3/1993	2003, 2005–2007, 2009–2016
	EU NAVFOR ATALANTA	2008 – nyní	1/2010 – nyní	
Bývalá Jugoslávie	UNPROFOR	2/1992 – 3/1995	1/1992 – 3/1995	1992–2002

Tabulka č. 1: Zahraniční mise s účastí českých vojáků v zemích s doloženým výskytem dětských vojáků⁴¹

Ve strategických dokumentech AČR lze za konkrétní zmínku řešící otázku dětských vojáků považovat odkazy na mandát a pravidla nasazení jednotlivých spojeneckých misí NATO, EU a mírových operací OSN. Potřebnost zohlednění této otázky i na národní úrovni dokládá tabulka 1, v níž jsou uvedeny zahraniční mise v zemích, kde byl dle zpráv gene-

⁴¹ Zpracováno autorkou na základě Zpráv generálního tajemníka OSN o dětech a ozbrojených konfliktech (The Annual Reports of the Secretary-General on children and armed conflict, 2003 - 2016) a dalších zdrojů (Ministerstvo obrany ČR, 2017; United Nations Peacekeeping, 2016; European External Action Service, 2015; Gates – Reich, 2010: 71; Radio Free Europe/Radio Liberty, 2008; UNHCR, 2004; UNHCR, 2001).

rálního tajemníka OSN prokázán výskyt dětských vojáků. Do tabulky byly zahrnuty pouze mise s účastí příslušníků AČR (pro srovnání je uvedeno jak časové rozpětí mise, tak doba působení českých vojáků). Jejím účelem je demonstrovat teoretickou možnost setkání příslušníků AČR s dětskými vojáky. Údaje dokládají, že AČR již v minulosti působila v zemích, kde bylo v době trvání mise potvrzeno rekrutování a využívání dětských vojáků. Z tabulky č. 1 je dále patrné, že důkazy o působení dětských vojáků na daném území se v některých případech objevovaly až v průběhu zahraniční mise (viz UNAMA, UNOSOM I). Následkem čehož nebyla tato problematika minimálně zpočátku zohledněna v mandátu mise ani v pravidlech nasazení.

Postupné začleňování tohoto problému do znění mandátů jednotlivých misí, jichž se AČR účastnila, lze ilustrovat v tabulce 2. První náznaky snah o řešení se objevují na přelomu 20. a 21. století. Konkrétně jde o rezoluci 1270(1999), která klade důraz zejména na reintegraci bývalých dětských vojáků do společnosti. Další posun lze pozorovat u mise ISAF, kde rezoluce 1833(2008) připustila nutnost ochrany dětí obecně a mise EUFOR TCHAD/RCA (rezoluce 1778(2007)) varovala před nábořem dětských vojáků v uprchlických táborech a vyzývala k zastavení této praxe.

Za zlomový rok lze považovat až rok 2010 (rezoluce 1925(2010)), od kterého jsou již relevantní formulace do rezolucí (minimálně ve zmiňovaných případech) běžně zapracovávány. Rezoluce kopírují současný trend směřující k potrestání pachatelů nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva. Rezoluce 2085(2012) připouští, že rekrutování a užívání dětí v ozbrojených konfliktech spadá pod Římský statut MTS a odpovědní aktéři by měli být za své jednání postaveni před soud. Tento požadavek se objevuje rovněž v rezoluci 2344(2017), jež taktéž vyzývá k zahrnutí problematiky dětských vojáků do výcviku armádních a dalších bezpečnostních složek.

Mise	Rezoluce RB OSN upravující mandát mise	Zmínka o dětských vojácích v rezoluci	Příklady dokumentů, na něž je rezoluce navázána
UNAVEM I + II	626(1988)	NE	
	696(1991)	NE	
UNAMA	1401(2002)	NE	
	2344(2017)	ANO vyjádřeno znepokojení nad touto problematikou požadavek postavit pachatele před soud nutnost posílení ochrany dětí zasažených ozbrojeným konfliktem potřeba zahrnutí problematiky dětských práv do výcviku bezpečnostních složek	Národní akční plán č. 1325
ISAF	1386(2001)	NE	
	1833(2008)	pouze odkaz na všeobecné ohrožení dětí	Rezoluce RB OSN: 1612(2005)
EUFOR TCHAD/ RCA	1778(2007)	ANO upozornění na praxi ozbrojených skupin rekrutovat děti v uprchlických táborech vyjádřena podpora snahám ukončit rekrutování a využívání dětí	Rezoluce RB OSN: 1612(2005) zpráva generálního tajemníka OSN o dětech a ozbrojených konfliktech v Čadu (S/2007/400)

MONUSCO (do 1. 7. 2010 MONUC)	1925(2010)	ANO dokončení akčního plánu na propuštění děti působících v FARDC zabránění jejich dalšímu narukování s podporou monitorovacího mechanismu	Rezoluce RB OSN: 1882(2009)
UNSCOM	687(1991)	NE	
MNF I	1637(2005)	NE	
KFOR	1244(1999)	NE	
UNMIK			
UNOMIL	866(1993)	NE	Mírová dohoda z Cotonou (25.7.1993)
	1020(1995)	NE	
MINUSMA	2100(2013)	ANO připouští porušování mezinárodního humanitárního práva – rekrutování a využívání dětí DDR procesy obecná ochrana dětí postižených válečným konfliktem	Rezoluce RB OSN: 1612(2005) 1882(2009) 1998(2011) 2068(2012)
EUTM	2071(2012)	ANO odsouzení rekrutování dětských vojáků připouští, že některé akty mohou spadat pod zločiny vymezené v Římském statutu a že by jejich pachatelé měli být v dané věci postaveni před soud (válečné zločiny a zločiny proti lidskosti spáchané v severní části Mali)	Rezoluce RB OSN: 1612(2005) 1882(2009) 1998(2010)
ONUMOZ	797(1992)	NE	Všeobecná mírová dohoda pro Mosambik (4. 10. 1992)
UNTAG	632(1989)	NE	
UNAMSIL	1270(1999)	ANO odkaz na Zvláštního zástupce generálního tajemníka OSN pro děti a ozbrojené konflikty zvláštní pozornost by měla být věnována dlouhodobé reintegraci dětských vojáků v Sieře Leone	Mírová dohoda mezi vládou Sierry Leone a Jednotnou revoluční frontou (RPF), tzv. dohoda z Lomé (25. 5. 1999)
MINUSCA	2149(2014)	ANO vyjádřeny vážné obavy z rekrutování a využívání dětí poukazuje na to, že by měli být všechny podobné činy trestány jak zločiny podle Římského statutu Mezinárodního trestního soudu	
UNOSOM I	751(1992)	NE	
EU-NAVFOR - Atalanta	1846(2008) 1851(2008)	NE	EU Council Joint Action 851
UNPROFOR	743(1992)	NE	

Tabulka č. 2: Problematika dětských vojáků v rámci rezolucí RB OSN vymezujících mandáty peace-keepingových misí⁴²

⁴² Zpracováno autorkou na základě vybraných rezolucí RB OSN.

ZÁVĚR

V rámci problematiky rekrutování a využívání dětských vojáků došlo za posledních 20 let ke značnému posunu nejen v oblasti teoretického ukotvení, ale i v souvislosti se snahami o její praktické řešení. Zpočátku se objevovala spíše sporadicky a pokud už se řešila, bývala vymezena poměrně vágně a mnohdy docházelo k jejímu zobecnění do širší oblasti dětských práv. Za významný posun lze považovat její označení za válečný zločin v Římském statutu MTS.

Zásadní je rovněž postupné začleňování tohoto tématu do výcviku příslušníků profesionálních armád. Důraz je třeba klást zvláště na důslednou psychologickou a kulturní přípravu beroucí v úvahu charakteristiku lokality a mentalitu obyvatelstva. Vojáci si musí být vědomi, že proti nim stojí ozbrojené dítě, které se pravděpodobně nerozhodlo bojovat dobrovolně a které k tomu mohly donutit vnější okolnosti. Nicméně na druhou stranu nemohou ignorovat hrozbu, kterou dětský voják představuje pro ně samotné. Negativní dopady podobných situací lze omezit soustavnou a systematickou přípravou, která zajistí, že i ve vypjatých situacích jednají v souladu s pravidly nasazení, což může přispět i ke zmírnění následných psychických potíží. Těm, kteří přímou konfrontaci s dětskými vojáky zažijí, je třeba zajistit kvalitní postkonfliktní poradenství a patřičnou psychologickou péči. Zde je vhodné připomenout specifickou roli vojenských psychologů a kaplanů.

Nezbytné je i vytvoření propracovanějšího systému monitorování a spolupráce s nevládními organizacemi působícími v dané oblasti, který může napomoci omezení rekrutování a využívání dětí v ozbrojených konfliktech. Zjištěné výsledky je třeba co nejrychleji odrazit i ve výcviku.

Co se týče České republiky je jednou z nejpravděpodobnějších možností střetu příslušníků AČR s dětskými vojáky jejich působení v zahraničních misích EU, NATO a OSN. V těchto případech se čeští vojáci řídí pravidly nasazení sestavenými přímo pro konkrétní misi. Jejich výhodou je časově a místně omezená působnost zohledňující lokální specifika. Otázka dětských vojáků ovšem nebývá řešena u všech stejně. Mandáty bývají mnohdy nedostatečné. V některých případech se zmínka o dětských vojácích nevyskytuje vůbec, jindy se odkazuje pouze na dětská práva obecně. To se týká zejména misí, u nichž byl výskyt dětských vojáků prokázán až po jejich zahájení. V první řadě je tak nutné tuto otázku zakotvit do mandátu dané mise a zapracovat ji do pravidel nasazení. Následně je třeba zajistit jejich důsledné uplatňování a začlenění do výcvikových programů.

O autorce: *Ing. Jana Burešová, narozena 1989. Interní doktorandka na Středisku mezinárodních studií Jana Masaryka na Fakultě mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze. V rámci doktorského studia se zabývá problematikou lidských práv, dětských vojáků a otázkou bezpečnostních vztahů. Absolventka magisterského oboru Mezinárodní politika a diplomacie na Vysoké škole ekonomické (2014) a bakalářského studijního programu Mezinárodní studia – diplomacie na téže univerzitě (2011).*

Jak citovat: BUREŠOVÁ, Jana. Nelegální využívání dětských vojáků – opomíjená otázka přípravy profesionálních vojáků. *Vojenské rozhledy*. 2017, 26 (4), 55-68. DOI: 10.3849/2336-2995.26.2017.04.055-068. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz